

بررسی تاثیر تکالیف بر یادگیری متربی

عرفان کمرخانی^۱، صابر شفیعی^۲

^۱ نویسنده مسئول، دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام.

^۲ آموزگار ابتدایی. کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

چکیده

هر مقاله حاضر از نوع مقالات مروری - کتابخانه‌ای می باشد که با توجه به نظرات اندیشمندان و صاحب نظران نگاشته شده است . هدف از نوشتن این مقاله آگاهی و حساسیت بیشتر مجریان تعلیم و تربیت نسبت تاثیر تکالیف بر یادگیری متربیان است همچنین هدف دیگر این است که مربیان دقت بیشتری نسبت به تکالیفی که به متربیان می دهند، داشته باشند. نتایج این تحقیق نشان می دهد که ارائه تکالیف بر یادگیری متربیان تاثیر دارد و موجب افزایش یادگیری متربیان می شود، لذا باید مورد توجه مربیان قرار بگیرد.

واژه های کلیدی: تکالیف، یادگیری، متربی

مقدمه:

تکلیف همواره به عنوان یکی از عوامل مهم در تحقق یادگیری مطرح بوده و در هر دوره متناسب با برداشتی که از یادگیری وجود داشته، شکل و نوع تکلیف نیز متفاوت بوده است. شاید در گذشته اگر دانش آموزی صرفاً موفق به محفوظاتی در ذهن خویش می شد، تصور می رفت که یادگیری در او تحقق یافته است. اما امروزه، با تعریفی که از یادگیری می شود توقع اهدافی فراتر از آن وجود دارد. یکی از متغیرهای رایج در مورد یادگیری به شرح زیر است: «یادگیری تغییری است که در توانایی انسان ایجاد می شود و برای مدتی باقی می ماند و نمی توان آن را به سادگی به فرآیندهای رشد کسب شده نسبت داد.» (نجف زاده، حسنی؛ باقری و محسن زاده، ۱۳۹۵).

تکلیف شب از وظایفی است که از تاسیس مدارس همگانی عمدتاً به منظور تکمیل آموزش مدرسه و گاه به عنوان وسیله ای در دستیابی به اهداف دیگر آموزش و پرورش مانند عادت به کار مستقل، رشد، مسئولیت، عادت به مطالعه برای دانش آموزان در کشورها معمول بوده است.

بیان مسأله

تکلیف شب برای چیست؟ مسئله تکلیف شب و مباحثات مربوط به آن همواره برای دانش آموزان و معلمان و اولیای دانش آموزان مطرح بوده و هست و نظریات موافق و مخالف آنان را برانگیخته است. یک عده از آنها مخالف تعیین تکلیف برای دانش آموز هستند به خصوص تعیین تکلیف شب را در سطح ابتدایی کاری بیهوده می دانند و عقیده دارند که کودکان پس از یک روز طولانی و خسته کننده در کلاس وقتی به خانه می رسند بهتر است اوقات خود را با استراحت، بازی و یا اشتغال به یک کار سرگرم کننده به هر حال فعالیتی غیر درسی بگذرانند. وقتی با معلمان درباره تکلیف شب صحبت می شود اغلب عقیده دارند که این اولیای دانش آموزان هستند که بر ارائه تکلیف درسی در خانه تأکید می کنند تا خیالشان راحت باشد که بچه ها چیزی یاد می گیرند. از طرفی وجود تکلیف شب بچه ها را سرگرم کرده مانع مزاحمت ها و سرو

صدای آنها در خانه می شود. در نتیجه‌ی یک همه پرسی که توسط یک روزنامه فرانسوی درباره تکلیف شب انجام گرفت، معلوم داشت که بسیاری از معلمان عقیده دارند که کودکان خود علاقمند به انجام تکلیف درسی در خانه هستند به شرط آنکه طولانی نباشد. آنان که موافق تکلیف شب هستند آن را وسیله‌ای برای تشخیص توانایی های درسی کودکان می دانند و معتقد هستند که تکالیف درسی شاگردان می تواند وسیله‌ای برای برقراری ارتباط بین خانه و مدرسه باشد. زیرا اولیا از طریق نظارت بر تکالیف متوجه می شوند در مدرسه چه می گذرد و چه تغییراتی در محتوای روش ها و برنامه های درسی داده شده است (موفق اردستانی، ۱۳۶۰).

تکلیف تمرینی است در زمینه‌ی آنچه که دانش آموز در کلاس فرا گرفته و فقط در همین جایگاه می تواند نتیجه یادگیری را برای او در برداشته باشد.

تکلیف شب باید:

۱- لازم و مفید باشد.

۲- با توانایی و رشد دانش آموزان تناسب داشته باشد.

۳- به خوبی تشریح شده و انگیزه‌ی لازم را فراهم آورد.

۴- به صراحت توسط دانش آموز و والدین فهمیده و درک شوند.

۵- بر آزادی و نوآوری دانش آموز تاکید داشته باشد.

۶- تا حد امکان انفرادی باشد.

۷- در صورت امکان واگرا، متنوع و با تخیل همراه باشد.

۸- آموختن محتوا و مهارت ها را به دیگران مد نظر قرار دهد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

در هر دوره متناسب با برداشتی که از یادگیری وجود داشته شکل و نوع تکلیف نیز متفاوت بوده است. اما امروزه با تعریفی که از یادگیری می شود انتظار اهدافی فراتر از آن وجود دارد. دیدگاه های متخصصان معاصر در خصوص تکالیف درسی از فلسفه و روش های تعلیم و تربیتی که در طول قرن ها متداول بوده تاثیر پذیرفته است. سالیان دراز حفظ کردن به عنوان تنها نوع تکلیف درسی و حتی یادگیری محسوب می شد. و در نتیجه همین بینش ناکامی های تحصیلی را صرفا به ناتوانی دانش آموزان نسبت می دادند نه به روش های آموزشی. یکی از عواملی که در به وجود آوردن دیدگاه های جدید تعلیم و تربیت موثر واقع شده تشخیص درجه اهمیت فعال نمودن شخص دانش آموز بوده است. اغلب بینش های معاصر به تحریک قدرت ابتکار و مسئولیت پذیری محصل در امر یادگیری بها می دهند و بر این هدف تاکید می کنند که دانش آموز هرچه بهتر و موثرتر تر از اوقات خارج از مدارس در جهت یادگیری بهره ببرد (نجاریان، ۱۳۷۰).

البته باید توجه داشت که تکلیف شب هرگز نمی تواند به خودی خود مفید یا مضر تلقی گردد و سودمندی آن به عوامل و خصوصیات فردی و خانوادگی دانش آموز، عوامل کلاسی، برخورد معلم و بخصوص به ماهیت و چگونگی آن وابسته است (فصلنامه تعلیم و تربیت، ۱۳۷۳).

قوانین یادگیری از نظر روانشناسان

عموم روانشناسان و صاحب نظران تعلیم و تربیت ضمن توجه به اهمیت عامل تمرین و تکرار در یادگیری پایدار بر چگونگی تحقق این مهم تاکید فراوان داشته اند. چرا که تمرین و تکرار خود به خود اثری در تکمیل یادگیری نمی تواند داشته باشد. مگر اینکه با انگیزه های درونی و محرک های بیرونی توأم گردد. به عنوان مثال «شراندایک» در پی مطالعات وسیع خود پیرامون یادگیری، انسان و حیوان، یادگیری را تابع سه قانون اصلی می داند. یکی از این سه قانون تمرین است.

«شراندایک قوانین یادگیری را به شرح زیر عنوان می کند».

الف - قانون آمادگی:

یادگیرنده زمانی قادر خواهد بود مطلب یا مهارتی را بیاموزد که از جهات جسمی، ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی آمادگی های لازم را داشته باشد.

ب - قانون نتیجه یا اثر:

هر قدر دانش آموز در فعالیت های آموزشی و انجام تکالیف و تمرینات درسی با احساس خوشایندی مواجه گردد و زمینه ارضای نیازهای ذهنی و روانی او فراهم شود، به یادگیری، تکرار و تمرین آن رغبت و انگیزه بیشتری از خود نشان می دهند و اگر از انجام تکالیف درسی لذتی نبرد، در رفتار او تغییرات چندان مثبتی مشاهده نخواهد شد.

ج - قانون تمرین و تکرار:

ارتباط بین محرک و پاسخ یا استمرار و تکمیل برداشت های ذهنی و آموخته ها در اثر تمرین و تکرار محکم تر شود (سیف، ۱۳۹۸).

مراد از تمرین هرگز رونویسی یک صفحه از کتاب چندین و چند مرتبه نیست، بلکه مهم آن است که دانش آموز بتواند مطلب مورد نظر معلم را در موارد گوناگون با آمادگی و رغبت به توجه و دقت و به دور از اضطراب و تشویش عجله و شتاب به کار برد. اگر تکالیف درسی شاگرد بیش از ظرفیت جسمی، ذهنی و عاطفی او باشد نه تنها کمکی به تکمیل آموخته های قبلی نخواهد کرد. بلکه زمینه ایجاد نگرش منفی، احساس تنفر و گریز نسبت به محیط آموزشی را درونی خواهد ساخت. (۱)

تاثیر تکلیف در یادگیری:

بدون شک در یادگیری عواملی از تمرین و تکرار، هوش، رشد آمادگی، تجارب قبلی، انگیزه و دقت، ادراک روش یکپارچه یا روابط کل و جزء تشویق و تنبیه موثر می باشد. از این عوامل تمرین و تکرار و مهارت که با موضوع در ارتباط می باشد تاکید و توصیه می شود. تکرار و تمرین های اکتسابی آموزشگاهی سبب یادگیری

بهتر و به خاطر سپردن آموخته هاست. اما آنچه که در این ارتباط حائز اهمیت است شیوه و چگونگی تکرار مطالب و تمرین است.

تمرین و تکرار درس در مدارس یا خانه زمانی می تواند قابل استفاده و مفید واقع گردد که عوامل موثر در یادگیری نیز مورد توجه باشد. به عبارت دیگر بدون آمادگی ذهنی، روانی و بدون انگیزه دقت، توجه و ادراک صحیح مورد مطالعه، صرف تکرار نمی تواند چندان موثر باشد تغییرات نسبتاً پایدار و دائمی در رفتار یادگیرنده ایجاد کند (فقیهی قزوینی، ۱۳۹۰).

هنگامی که دانش آموزی می خواهد درسی را که معلم در کلاس تدریس نموده در خارج از مدرسه به صورت های مختلف مطالعه نماید چندین بار آن را مجدداً بخواند و بنویسد یا مسائل را چندین بار حل کند این گونه تلاش ها نیز بدون در نظر گرفتن عواملی چون رشد، آمادگی، زیستی، ذهنی و روانی، رغبت و انگیزه نمی تواند کمک موثر بر امر یادگیری و پیشرفت تحصیلی نماید. این روش نیز پر واضح است که اگر موضوع یادگیری یا دریافت های ذهنی در اوقات مختلف و موقعیت های متنوع به گونه ای تکرار نشود فراموش می گردد. اما اگر در انجام تکالیف و درس خواندن تناسب در میان باشد و تکالیف با درک و فهم صورت نگیرد نه تنها نمی تواند موجب یادگیری پایدار شود بلکه سبب فراموشی نیز می گردد.

۳- آیا تکلیف شب یک ضرورت تربیتی است؟

یکی از آخرین مطالعات منسجم در خصوص اهداف تکلیف، تحقیق پرفسور (اپستین) است که اهداف تکلیف شب را با جامعیت خاصی در هفت مقوله خلاصه و طبقه بندی کرده است.

۱- تمرین: تکلیف به منظور افزایش سرعت، تسلط، تثبیت و حفظ یادگیری و مهارت است.

۲- شرکت فعال: تکلیف به منظور افزایش یادگیری و اشتغال در دانش آموز در فعالیت های یادگیری است.

۳- رشد تخصصی: تکلیف شب به منظور پرورش حس مسئولیت شخصی، امانت و صداقت و قدرت مدیریت و زمان بندی، اعتماد به خود و تداوم در امر یادگیری است.

۴- روابط متقابل شاگرد با والدین: تکلیف شب به منظور برقراری ارتباط بین والدین و فرزند در خصوص مهمترین کار مدرسه و امر یادگیری است.

۵- خط مشی مقررات: تکلیف به منظور تأمین دستورات مدیریت، اجرای مقررات مربوط به سیاست کتبی در خصوص کم و کیف تکلیف روزانه و هفتگی است.

۶- روابط عمومی: تکالیف منظور آگاهی دادن به والدین از آن چیزی می باشد که در کلاس درس بر فرزندان می گذرد.

۷- تنبیه: تکالیف به منظور اخطار و هشدار به دانش آموزان می باشد و این امر به عنوان نوعی یادآوری در خصوص انتظاراتی است که شخص معلم از دانش آموز در مسائل درسی و رفتاری او در کلاس دارد. کاربرد هر یک از اهداف فوق به نوعی به فعالیت آموزشی و یادگیری منجر می شود.

فواید و مضرات تکلیف

انجام دادن تکالیف نقش موثری در تثبیت یادگیری دارد و علاوه بر این بچه ها را مسئولیت پذیر و منظم می کند، به کار مستقل عادت می دهد و با انجام دادن تکلیف خود دانش آموز در یادگیری نقشی فعال ایفا می کند.

اما از طرفی آثار منفی خیلی زیادی دارد که یکی از آن ها این است که دانش آموز را از انجام فعالیت هایی که برایش جالب است و اگر تکلیف نداشت نمی توانست انجام دهد، محروم می کند. و از طرفی بچه ها برای این که تکلیف شب زودتر تمام شود، دست به کارهایی می زنند که تاثیر منفی از نظر اخلاقی دارد.

مشق دوست خود را به جای مشق خود جا می زنند، خط خوردگی و یا امضا را پاک می کنند و به دروغ می گویند به خدا مشق نوشتیم ولی جا گذاشتیم!

به خصوص وقتی حجم تکلیف زیاد باشد این واکنش ها بیشتر می شود، در نتیجه اگر تکلیف شب و مشق زیاد باشد وسیله ای برای کشف راه های دروغ و تقلب می شود یعنی در واقع بچه ها از قدرت کشف و خلاقیت خود در حل مسئله در این جهت استفاده می کنند.

از طرفی فشار خانواده‌ها به منزله عامل اجبار، فکر شاگرد و نگرش او را به مدرسه و یادگیری تغییر می دهد و تکلیف شب وسیله‌ای برای درگیری در محیط مدرسه و خانه می شود.

اهداف تکلیف

بعضی از متخصصین و اولیا تعلیم و تربیت اهداف تکلیف شب را چنین ذکر کرده‌اند: (رشد آموزش ابتدایی، ۱۳۷۷).

- ۱- تکرار درس آموخته شده و ثبت آن در ذهن یادگیرنده
- ۲- تکمیل مطالب خوانده شده
- ۳- جلوگیری از وقفه در امر آموزش
- ۴- به فعالیت و داشتن ذهن یادگیرنده
- ۵- روشن شدن مزایای مبهم و غیر دقیق درسی
- ۶- تامل و تفکر بیشتر بر روی مفاهیم درسی.
- ۷- ایجاد زمینه رقابت سالم بین دانش آموزان.
- ۸- پرورش نیروی ادراک، فهم و تعقل و درک حقائق و مفاهیم از طریق تجربه شخصی
- ۹- کسب مهارت و ایجاد زمینه مساعد جهت بروز خلاقیت ها
- ۱۰- بازآموزی و تمرین در شرایط غیر کلاسی
- ۱۱- پرورش حس وقت شناسی و اعتماد به نفس
- ۱۲- ایجاد عادت به استفاده درست و منطقی از اوقات فراغت

نتیجه گیری

ارایه تکالیف شب به صورت های مختلف از قبیل رونویسی، شیوه ی پژوهشی و تمرین موجب تثبیت یادگیری دانش آموزان می گردد و انجام تکلیف در منزل توسط دانش آموزان موجب تکمیل آموزش روزانه

تقویت ابتکار و تجارب و یادگیری و بالا بردن توانایی های ذهنی، دقت و موفقیت تحصیلی دانش آموزان می شود.

ارائه تکلیف شب در تمام دروس و نیز برای کلاس اول دبستان ضروری است و به تنهایی می تواند در یادگیری موثر باشد همچنین بررسی و رسیدگی معلم و میزان رضایت معلم در انجام تکالیف شب توسط دانش آموزان موجب تقویت یادگیری آنان می شود.

توجه به تفاوت های فردی در ارائه تکلیف شب موجب کیفی تر شدن آموزش ها می گردد.

منابع

نجف زاده، سروش، سعید حسنی، احسان هوشمند باقری، محسن زاده، یاسر (۱۳۹۵). دیدگاه متخصصین تعلیم و تربیت در رابطه با تکلیف شب برای دانش آموزان ابتدایی. اولین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران.

موفق اردستانی، هوشنگ. (۱۳۶۰). تکلیف شب. مجله پیوند، شماره ۱۲۴، ص ۲۰ تا ۲۷.

نجاریان، فرزانه (۱۳۷۰). تکلیف خانه از دیدگاه متخصصین تعلیم و تربیت. مجله رشد معلم، سال دهم، شماره ۱، ص ۳۵ تا ۳۷.

سیف، علی اکبر (۱۳۹۸). مقدمه ای بر نظریه های یادگیری. تهران، انتشارات دوران.

ماری ان دوپل، بتسی باربرد (۱۳۹۰). تکلیف شب به عنوان یک تجربه یادگیری، ترجمه: فاطمه فقیهی قزوینی، مرکز تحقیقات آموزشی

رشد آموزش ابتدایی، اسفندماه ۱۳۷۷، شماره ۱۴.